

10. Бергер П. Социология: Биографический подход / П.Бергер, Б.Бергер, Р.Коллинз // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический проект, 2004. – 608 с.
11. Деруэ Ж.-Л. Образование: область поисков общества / Ж.-Л.Деруэ [пер. С.В.Нелюбова] // Журнал социологии и социальной антропологии. Специальный выпуск: Современная французская социология. – 1999. – Том 2. – С.185-187.

УДК 316. 334.23

Сірий Є.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, д.соц.н., доц.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АСПЕКТІ РИНКОВО-ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕГМЕНТУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядається комплексне питання стосовно можливості застосування засад інституціонального підходу як метаметодологічного засобу у вивченні аспектів розвитку ринково-підприємницької системи як трансформаційного компоненту сучасного українського суспільства.

Ключові слова: інституціоналізм, засади, суспільні трансформації, ринково-підприємницька система, інститути, економічні реформи.

В статье рассматривается комплексный вопрос относительно возможности применения принципов институционального подхода как метаметодологического средства в изучении аспектов развития рыночно-предпринимательской системы как трансформационного компонента современного украинского социума.

Ключевые слова: институционализм, основы, общественные трансформации, рыночно-предпринимательская система, институты, экономические реформы.

The possibility of application of the principles of institutional approach as metamethodological instrument of the study of the aspects of development of the market-enterprise system as a transformation component of modern Ukrainian society is substantiated in the article .

Keywords: institutionalism, bases, public transformations, market-enterprise system, institutes, economic reforms.

Актуальність. Поява нових соціальних феноменів, більшість з яких кардинально змінюють соціальну дійсність, потребують як предметно-змістовного теоретизування, так і пошуку відповідних концептуальних засад його осмислення, як фундаменту формування теоретико-методологічних підходів щодо аналізу, пояснення та інтерпретації останніх, з вирішенням завдань практично-прикладного характеру. Подібні зміни, про які йдеться, завдячуються зокрема і формуванням ринкових відносин, підприємницької свободи, експансії інноваційності, свободи та демократії, радикально нових ціннісних установок що ініціюють відповідні структурні трансформації.

Однак, як стає очевидним, з формуванням ринкових відносин не відбувається автоматичного становлення підприємництва, виникнення активно діючих суб'єктів господарювання. Наприклад, в Україні, при широкому його розмасі, так і не відбулася його остаточна інституціалізація. Як з'ясувалося на практиці, далеко не кожна модель ринкової економіки здатна продемонструвати прийнятну ефективність, зокрема з погляду створення мотивації для успішної підприємницької діяльності. Крім того, перед

дослідниками постає питання, що дуже актуальне не лише у науковому світі, але і в масовій свідомості: чому на тлі небувалого розмаху формуючої підприємницької активності в Україні настільки різко погіршилась якість життя для більшості її громадян, знизилися макроекономічні показники, трансформаційні процеси не задаються у векторності з кращими європейськими взірцями у порівнянні з іншими країнами постсоціалістичного та пострадянського табору. Тому, як видається, ця проблема не може бути зведена лише до запуску двигунів ринкового господарства, сподіваючись на ефективність саморегулюючих ринкових механізмів.

Звісно, що запропоновані заходи економічної політики, котрі не реалізувалися (або з мінімальною віддачею) і не привели до бажаного результату, а також сам процес трансформації планової господарської системи викликав інтерес до пошуку альтернативних підходів. Світовий досвід реформування, зокрема реформування постсоціалістичних економік підтверджує стратегічну важливість саме інституціонального аспекту трансформації, його першочерговість стосовно економічної політики. Причому складність процесів ринкової трансформації економічної системи України пов'язана не тільки з особливостями функціонування традиційних інститутів на пострадянському просторі, але і з процесом виникнення та динамічного розвитку нових інституціональних структур, що визначають еволюцію системи економічних відносин у сучасному суспільстві і котрі спрямовані на формування економічної системи нового типу.

Тому, цілком обґрунтованою стала значна активізація вивчення у пострадянській науковій думці причин відсутності належного ринково-підприємницького інституціонального середовища, що, в свою чергу, зумовила потребу в теоретичному осмисленні процесів формування і становлення нових соціальних інститутів, трансформації колишніх та їх деінституціоналізації. Жодна ринкова економіка неможлива без відповідних інституцій [1]. Про неможливість справжніх ринкових перетворень у пострадянських країнах без належних інституціональних перетворень – стверджував зокрема і відомий економіст М.Олсон [2].

Однак, на сьогоднішній день не проводяться комплексні дослідження інституціонального середовища підприємницької діяльності, недостатньо досліджено вплив інституціонального середовища на поведінку суб'єктів підприємництва. Розрізнено аналізуються інституціональні чинники розвитку підприємництва. Актуальні проблеми підприємництва з використанням методології інституціональної теорії у вітчизняній економічній літературі ґрунтовно не розглядалися. Усе це зумовлює посилення уваги до порівняно нового напрямку, теорії, що торкається всіх фундаментальних суспільних дисциплін (економічна теорія, соціологія, політологія, управління) — *інституціонального* підходу, що включає концепцію інститутів та інституціональної динаміки і претендує на пояснення найзагальніших закономірностей розвитку будь-якого суспільства [3]. Саме трансформація інституціонального середовища задає систему стимулів, спрямовуючи діяльність людей у певному руслі, визначає актуальність та необхідність дослідження цієї проблеми. І перед нами стоїть *проблема наукового характеру* - конструювання валідизованої методики дослідження цієї

проблематики в контексті дослідження трансформаційних процесів з застосуванням інституціональних позицій з подальшою оцінкою їх можливостей. У цьому контексті **метою** даного дослідження є апробація інституціональних засад дослідження підприємництва в трансформаційних процесах українського соціуму, з окресленням відповідного дослідницького алгоритму.

Інституціональне середовище так званих транзитивних країн, його динаміка в останні два десятиліття стали предметом багатьох зарубіжних та сумісних вітчизняних досліджень перехідних економічних систем, для вивчення яких класичні традиційні підходи виявилися не такими ефективними. Іноді сюди відносять і традиційний інституціональний підхід (хоча поява нового інституціоналізму не зовсім корелює з вичерпаністю традиційного інституціонального). Кожний підхід до вивчення соціальних процесів виявляє свою доцільність на певних рівнях. На відміну від неокласики значущість інститутів для економічного розвитку доводив саме традиційний інституціоналізм, досліджуючи економічну підсистему як частину соціальної системи.

Проблематика розвитку та застосування інституціонального (неоінституціонального) зараз достатньо поширена [3]. Серед сучасних дослідників у широкому різноманітті теоретико-методологічних сегментів варто відзначити таких зарубіжних та вітчизняних дослідників-теоретиків, як: А. Аузан, О.Вільямсон, В.Гейць, А.Гриценко, О.Іващенко, Ц.Кирдіна, О.Куценко, Р.Коуз, Я.Кузьміна, П.Ліхтенштейн, С.Макєєв, М.Олсон, А.Олейнік, В.Радаєв, В.Тамбовцев, В.Тарасевича, Дж.Ходжсон, О.Фавро, Ю.Чернецький та ін. Однак виникнення інституціонального напрямку в соціоекономічній думці пов'язують з іменами Т.Веблена, Дж.Коммонса і У.Мітчелла, які у своїх працях сформулювали ідеї та концепції нового напрямку економічної теорії. Їх об'єднує ідея врахування впливу на економічне зростання усієї сукупності суспільних відносин і необхідності державного втручання в економіку.

Серед найбільш відомих авторів доктрини інституціоналізму можна вважати Дж. Гелбрейта, Р. Коуза, Д. Норта та ін. Так Д. Норт (один із фундаторів неоінституціоналізму) у структурі інститутів наголошує на трьох головних складових:

- *формальні правила* (конституції, закони, нормативно-правові акти, офіційно закріплені норми права);
- *неформальні обмеження* (традиції, звичаї, договори, угоди, добровільно взяті на себе норми поведінки тощо);
- *механізми контролю або примусу*, що забезпечують дотримання правил (суди, органи охорони правопорядку, інші силові структури) [4].

Крім того, інституціональний підхід передбачає існування індивідуальної для кожного суспільства (а значить, і для системи державного управління) інституціональної матриці або інституціонального дизайну для кожної країни, а саме — переплетення взаємопов'язаних формальних правил і неформальних обмежень, формуючи ту або іншу модель економічного (а рівно і політичного) розвитку тієї або іншої країни.

З огляду на це, знімається риторичне питання загального і особливого шляху розвитку тієї або іншої країни. Можна стверджувати, що така матриця є

історично обумовленою і запозичення "правил гри" у країнах з різними інституціональними системами призводить до різних наслідків. За логікою інституціоналістів, спосіб мислення, словесний символ, звичаї і традиції виступають як першопричина суспільно-економічного розвитку суспільства. Однак, реально існуючі економічні відносини виявляються похідними, і подаються як прояв втілених в інститутах звичаїв людей, їх спосіб мислення.

При розгляді методологічних засад даного теоретико-методологічного напрямку виникає питання щодо полярності предмету розгляду соціального інституту: в класичному розумінні «об'єкта» чи «суб'єкта» дії. І можна стверджувати, що тут існує цілком визначена позиція з арсеналу інституціоналістів, позиційована як одна з теоретичних засад, що інститути є чимось зовнішнім, певною реальністю по відношенню до економіки. У цьому питанні не склалося повної ясності про позиції авторів з даного приводу. Але з одного боку, економічні інститути є об'єктом розгляду. З іншого боку, інститути або інституціональне середовище розглядаються як щось зовнішнє по відношенню до економіки як такої. З цього, виходячи з логічних міркувань, сама економіка розглядається як певний інституціональний комплекс, що властиве інституціональній економіці. При такому підході, коли інститути розглядаються не як чинники, але як власне зміст соціальних відносин, виникає завдання їх виявлення, а також вивчення закономірностей функціонування.

Така уява, що складає суть інституціонального підходу як нової наукової методології початку кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя, як видається, уможлиблює розуміння соціальної реальності на сучасному, поглибленому «механізменному» рівні. А в контексті вивчення трансформаційних процесів видається потенціал в оцінно-порівняльному аспекті. І в тому і в іншому випадку головним завданням сучасних економічних реформ, у логічному ланцюзі економічного процесу як природного, виступає побудова прогресивної конфігурації оновлених інституціональних форм. Тому інституціональний підхід доцільно трактувати як методологію наукового пізнання та практичної діяльності.

З погляду інституціонального підходу, для розуміння функціонування ринково-підприємницької системи необхідним є врахування доволі складних взаємозв'язків між нею, державою ті суспільством. Ці взаємини визначаються набором інституціональних норм, правил, обмежень формального і неформального характеру, які визначають спосіб функціонування цієї системи. Можна вважати, що у цьому контексті інститути є ключем до розуміння взаємин між ринково-підприємницькою системою, державою і суспільством, а також чинником впливу цих взаємин на економічне зростання (або занепад) [5]. Крім того, інститути виступають фундаментальними чинниками функціонування тієї або іншої соціально-економічної (сучасно-капіталістичної) моделі в довгостроковій перспективі.

В межах інституціонального підходу розроблені і основні категорії, котрі відображають його сутність. Це і: інституційна структура - певний впорядкований набір інститутів, що створюють матриці економічної поведінки, визначають обмеження для господарюючих суб'єктів, які формуються в рамках тієї або іншої системи координації господарської діяльності: *ефективна* інституціональна система що забезпечує зокрема економічне зростання;

інституціональна *рівновага* (стабільність) - ситуація, при якій немає сенсу і не вигідно змінювати гру правил. Інституціональні *зміни* визначають те, як суспільства розвиваються у часі, і таким чином є ключем до розуміння історичних змін. Залежність від *траєкторії* попереднього розвитку виникає через дії механізмів самопідтримки інститутів, котрі (механізми) закріплюють обраний напрям розвитку.

Відповідаючи на риторичне запитання щодо доцільності всім країнам з однаковими економічними умовами застосовувати одні і ті ж реформи, то традиційний підхід дає позитивну відповідь. Інституціональний підхід може дати аналогічну відповідь лише за умови, коли політичні, соціальні, культурні особливості, а також сама структура економіки мають багато спільного. І перш за все тому, що цю підсистему не можна модернізувати, не торкаючись всього кола фундаментальних соціально-економічних складових життя суспільства. Це пов'язано з тим, що інститути ринку і підприємництва одночасно виступають в економічній, соціальній і правовій та інших форматах. Таким чином, ця система є складним організмом, що об'єднує економічні, соціальні і правові інститути, котрі призначені для задоволення інтересів підприємництва, держави і суспільства.

При дослідженні соціально-економічних перетворень в Україні для соціології, а рівно і для інституціонального підходу, величезне значення має історія. Цінність її не в тому, що можна набути уроки минулого, але в тому, що сьогодення і майбутнє пов'язані з минулим безперервністю інститутів суспільства. Вибір, який робиться сьогодні або завтра, сформований минулим. А минуле можна зрозуміти тільки як процес інституціонального розвитку.

Розкриваючи суть інституціонального підходу і його можливостей в дослідженні економічних процесів і зокрема розвитку ринково-підприємницької системи, можна стверджувати, що застосування інституціонального підходу під час проведення дослідження державного управління та соціально-економічних реформ дає відповідні продуктивні можливості. Перше: дослідження та порівняння у динаміці структури інституціонального середовища. Друге: дослідження та аналіз соціальної ефективності підприємництва у різних його аспектах прояву. Третє: оцінка інституціональної матриці у порівняльній перспективі з іншими транзитивними країнами.

Можливе вироблення оптимальної стратегії реформування припускає, зокрема, і вибір методології оцінки сукупності чинників, що впливають на стан економічної системи. Можна вважати, що інституціональний підхід є цілком відповідним методом для такої оцінки, і його використання представляється плідним для дослідження ринково-підприємницького предикату. Тому він і є на сьогодні достатньо актуальним, зокрема в аналізі соціально-економічних процесів. Однак, як вважається, найбільш адекватним для аналізу інституціональної будови нашого соціума, виявлення точнішої історичної логіки його інституціонального розвитку та характеру сучасних інституціональних змін є методологічний і категоріальний інструментарій новітнього інституціонального підходу.

Фундаментальні та інші різнорівневі і різногалузеві дослідження становлення та розвитку ринково-підприємницької системи в Україні говорять про те, що економічні реформи, які проходили під лозунгами створення

вільного ринку так і не стимулювали швидкого мимовільного створення ефективного ринкового господарства. Головною причиною цього стала недостатність або відсутність інститутів, що робили ринкове господарство можливим і становили його суть. Саме тому визначальною є проблема трансформації інституціональної структури соціалістичного господарства в інституціональну структуру господарства ринкового, що включає зміну як формальних правил, так і неформальних норм [4; 5]. Розуміння цієї проблеми можливе тільки за умови розуміння суті, рушійних сил і механізму динаміки інституціональних структур.

Історія засвідчує, що зміни в середовищі підприємницької діяльності транзитивних економічних систем проходили успішно в тих країнах, в яких держава створювала інституціональні передумови для ринкових реформ. Ті країни, які володіють оптимальною матрицею дієздатних та ефективних інституцій досягають найбільш високих соціально-економічних показників. Розвиненість інститутів й справді можна вважати тією ключовою ознакою, без котрої, за великим рахунком, неможливе процвітання країни [6].

Але почати слід з того, що формування ринково-підприємницького інституціонального середовища суттєво залежить від держави (опускаючи внутрішні суспільні чинники становлення підприємництва) як головного суб'єкта інституціональних змін, та її участі у генезисі і розвитку інститутів ринкового господарювання (згідно «зомбартовських постулатів» щодо історичних чинників становлення підприємництва). В сучасних умовах трансформація економічної системи на будь-якому рівні є результатом інституціональних змін, значущу роль в яких відіграє державне регулювання - використання правового регулювання та юридичного інструментарію для дії на економічну поведінку людей.

У будь-якому випадку той чи інший процес чи явище не може розвиватися без жодного впливу (формального чи неформального) держави та її інституцій, що визначає так зване *інституціональне середовище*. Ці процеси протікали і протікають дотепер в Україні. Так, у 90-і роки минулого сторіччя в Україні були створені формальні інститути розвитку підприємництва: проведена приватизація, і інститут приватної власності став реальністю, відмінена монополія зовнішньої торгівлі, почала розвивається конкуренція, ринкові ціни увійшли до основи стимулів для підприємництва, змінилася роль держави в економіці. Були прийняті нова Конституція України, цивільний, кримінальний, податковий та інші кодекси, необхідні для регулювання приватної власності і контрактів. Законодавче закріплення приватної власності (1991 р.) і приватизаційні процеси (з 1992 р.) заклали основи розвитку інституту приватної власності, який був позитивно сприйнятий українським суспільством. [7; 8].

Але, якщо справедливо зауважити, наявність ринкових інститутів не призводить автоматично до формування ефективною інституціональної структури. Для цього необхідні стимули їх належного функціонування. Тому, дана сукупність формальних інститутів стала необхідною, але ще недостатньою умовою для розвитку підприємництва.

Аналіз стану підприємництва за роки незалежності (викладений у Національній доповіді з регуляторної політики та розвитку підприємства) свідчить, що в його внутрішньому середовищі домінують чинники, що

відтворюють сталі негативні процеси: розлад і порушення порядку системи та неможливість саморозвитку. Серед головних з них слід назвати такі. Перше. Технологічний стан сучасної української економіки знаходиться в межах таких технологічних укладів (третього-четвертого), граничні технологічні можливості яких для росту економіки вже вичерпані [9]. Країни-лідери світової економіки конкурують у межах п'ятого технологічного укладу та формують базу переходу до наступного шостого укладу. Це дає підстави зробити перший висновок: наявні сплетіння минулих, морально та фізично застарілих технологічних укладів, що домінують у сучасній економіці України, роблять безперспективними будь-які спроби держави вийти на рівень суспільного розвитку.

Друге. Сучасна історія становлення в Україні інституту приватної власності та ринкових відносин, формування системи підприємництва слабо корелюється із закономірностями світової історії підприємництва. Це дає підстави зробити висновок про те, що несправедливий характер формування відносин власності в транзитивній економіці України, провідником яких одноосібно є великі підприємства, об'єктивно сформував необхідні та достатні умови входження останніх у центральні гілки влади, що призвело до необмеженої монополізації економіки не тільки на ринках природних монополій, але і на традиційно конкурентних ринках. Так, Україна просунулася на шляху приватизації державної власності, мабуть, далі за будь-яку іншу країну з перехідною економікою, але ефективність нового приватного сектора залишається украй низькою [10]. Приватизація здійснювалася переважно неконкурентними способами. У результаті в країні утворився прошарок "неефективних" власників, які у своїй господарській діяльності часто керуються неформальними правилами поведінки, що гальмує розвиток ринкових відносин, зокрема й інституту конкуренції. Незважаючи на явні упущення при формуванні інституту приватної власності, у 2004 році у приватній формі власності працювало вже 92,5% промислових підприємств [11]. Зараз цифра наближується до 96%. Тому можна стверджувати, що досягнутий в Україні рівень розвитку малого підприємництва зберігається без істотних змін з середини 1990-х років, що вимагає оновлення державної політики, направленої на регулювання інституціонального середовища малого підприємництва [8; 12; 13].

Третє. В умовах транзитивної економіки невід'ємною складовою процесу стимулювання засад для формування ринково орієнтованої економіки є політика інституціональної розбудови держави, адекватної вимогам ринкового господарства. Однак цього не спостерігається. Крім того, незадовільний стан вітчизняного малого підприємництва пояснюється відсутністю концепції його розвитку, ігноруванням взаємозв'язків між критеріями малого підприємства, цілями і методами його підтримки. Окремі колишні соціальні інститути внаслідок "соціальної мімікрії" зберегли свій вплив і продовжують функціонувати за нових соціальних умов. Замість очікуваного виродження їх спостерігається своєрідне переродження, образно кажучи — "реінкарнація" [10]. Завдяки цьому в соціальній структурі пострадянського суспільства збереглися численні статусні й рольові позиції для соціальних акторів, які обіймали аналогічні позиції в минулому. Так, наприклад, у нових державних

структурах матеріальних, соціально-статусних і моральних збитків практично не зазнала колишня номенклатура.

Що стосується податкової політики, то в Україні вона ще не стала стабільним чинником активізації підприємництва. Чинна система оподаткування має низку вад: нестабільність податкового законодавства, велика кількість податків, складний механізм їх адміністрування. Не зайняли належного місця і не стали надійним джерелом фінансування суб'єктів підприємницької діяльності і небанківські фінансові установи в Україні. Можна сказати, що і самоорганізація підприємництва в Україні поки-що не зайняла належних їй впливових позицій [7; 13; 14]. Звідси висновок, що держава зберігала адміністративний нагляд і всіяку регламентацію підприємництва в Україні. Цілком не зазнала змін регуляторно-контролююча функція державної системи відносно підприємництва; вона як і раніше спирається на не толерантні прорадянські форми відносин. Тут мається на увазі і: намагання посилити суспільний контроль над бізнесом, визнання необхідності втручання держави в економіку. Тому, головною інституціональною проблемою української економічної системи стала стійка тенденція концентрації економічної влади і власності на засоби виробництва в руках вузького кола фізичних осіб, що принесло цілковиту явну загрозу принципам функціонування ринкової економіки. Це негативно вплинуло на внутрішньо-національну вільну конкуренцію і загальмувало інноваційний розвиток та підірвало економічні основи демократичної держави, що в кінцевому рахунку створило економічний фундамент для встановлення авторитарних олігархічних форм правління.

Доводиться визнати, що загалом мале підприємництво в Україні не виконує належним чином своєї соціальної ролі. Воно забезпечує робочими місцями лише близько 15% від загальної чисельності усіх зайнятих в галузях економіки, тоді як в країнах з ринковою економікою аналогічний показник перевищує 50%. До того ж, не можна забувати, що досить часто МП є другим місцем роботи людини. Тому механічно пов'язувати кількість зайнятих на малих підприємствах кількістю робочих місць, створених для зменшення безробіття, некоректно. Сьогодні у малому та середньому бізнесі України працює понад 3,5 млн. осіб, які виробляють близько 11% від усього внутрішнього валового продукту [15, с.25-37]. Відповідно, за такого низького залучення працюючих до діяльності малих підприємств виникають сумніви щодо дієвості їхньої ролі у зменшенні майнової диференціації населення України. За такої ситуації МП, навпаки, створюються умови для додаткового збагачення економічно активного прошарку населення. [16, с. 4-6].

Досить тривожним показником є також уповільнення темпів зростання кількості МП в Україні. Серед основних чинників, що перешкоджають розгортанню малого та середнього підприємництва в Україні, слід зазначити:

- надмірний податковий тиск;
- слабка стартова матеріально-технічна база;
- низька продуктивність праці;
- відсутність досвіду і знань у тих, хто розпочинає власний бізнес;
- нерозвинутість інфраструктури, необхідної для підтримки та розвитку малого підприємництва;

— недостатній рівень поінформованості суб'єктів малого підприємництва щодо потенційних партнерів і конкурентів тощо. А головними своїми проблемами підприємці вважають - недосконалу законодавчу базу, хабарництво та систему оподаткування [15, с. 25-37]

Таким чином економічні реформи в Україні призвели до створення внутрішньо суперечливої і не привабливої за функціональністю інституціональної структури [14]. Так, згідно аналізу різних щорічних світових рейтингів (зокрема йдеться про незалежну міжнародну організацією Всесвітній економічний форум) країн, які сьогодні стають важливими інструментами формування більш довершеної економічної політики і інституціональних реформ (глобальна конкурентоспроможність країни оцінюються за низкою параметрів: якість інститутів, технологічний рівень, макроекономічна стабільність, ефективність ринків товарів і послуг, розвиток інфраструктури та інше), рейтинг України в розрізі складових конкурентоспроможності, якості інститутів знаходиться вже кілька років (з 2007 р.) на останньому - 115 місці [14]. Тоді як в цілому країна займає палітру останньої двадцятки місць у розряд недостатньо якісних інститутів потрапили, перш за все, етична поведінка компаній, захист прав власності, прозорість ухвалення урядових рішень, незалежність судової системи, захист прав інтелектуальної власності, довіра суспільства до політиків, тягар державного регулювання, ефективність корпоративного управління, фаворитизм в ухваленні державних рішень, організована злочинність. І таких прикладів можна наводити безліч. Відповідно, що і не викликає сумнівів, ключ до вирішення проблеми лежить не у напрямі додаткових ресурсів (грошових, трудових або матеріальних), а в створенні та становленні інститутів, що забезпечують стійке функціонування і зростання господарства.

Все це дає змогу зробити **висновок**, що в Україні ж проблеми середнього і малого підприємництва часто мають другорядне значення і розглядаються поза контекстом інституціональної забезпеченості. В результаті цього дана проблема набуває фрагментарного, а не системного характеру. Ринкова трансформація економіки України розпочалася без належного інституціонального забезпечення. Держава не виявила чіткої зацікавленості щодо створення сприятливих умов підприємницької діяльності із урахуванням національних інтересів. Не зважаючи на декларації щодо сприяння розвитку підприємництва, в Україні створено громіздке і запутане законодавство; невідлагоджена система захисту прав власності і конкуренції; обтяжливою є податкова система, зокрема непрозоре адміністрування податків і тягар соціальних платежів; обмежені умови кредитування. Адаптація України до ринкових принципів господарювання успішно може пройти лише шляхом побудови інституціональної структури, що робить ринкове господарство можливим. Державна політика повинна забезпечувати адаптацію суспільства до змін і готувати умови для ухвалення відповідальних рішень всередині країни.

Література

1. Уильямсон Оливер Итон. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки, «отношенческая» контракция. — СПб. : Лениздат, 1996. — 702с.

2. Становление рыночной экономики в странах Восточной Европы / Под ред. Н.Макашевой. - М., 1994.
3. *Іващенко О.* Новий інституціоналізм в економічній соціології: теоретичні підвалини дослідницьких можливостей // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. - № 1. – С. 60-70.
4. *Норт Д. С.* Институты, идеология и эффективность экономики / Д. С. Норт // От плана к рынку: будущее постсоциалистических республик ; [пер. с англ. ; под ред. Б. С. Пинскера ; сост. Л. И. Пяшева и Дж.Дорн]. – М., 1993. – 307с.
5. *Бєляєв О. О.* Інституціональні складові формування ринкової економіки / О. О. Бєляєв // Проблеми формування ринкової економіки. – К., 2002. – 376 с.
6. *Павлов В.І., Борейко В.І.* Інституціональні перетворення та їх вплив на регулюючі функції держави//Регіональна економіка.-2009-№1-с. 7-14
7. *Волик В.* Становлення малого та середнього бізнесу в Україні і його наслідки /Волик В. // Актуальні проблеми економіки. - 2002. - № 8. - С. 22-25.
8. *Коротенко Н. П.* Проблеми розвитку підприємництва в Україні / Коротенко Н. П. // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 4. - С. 96 - 103.
9. Національна доповідь Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні. - К. – 2009.
10. *Головаха Е., Паніна Н.* Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до «оранжевой революции» /Социология:теори, методы маркетинг. К. – 2006, №3, С.32-51.
11. Малі і середні підприємства України: показники діяльності та стратегії розвитку // Пріоритети. - 2005. - № 3-4. - С. 35-45.
12. *Наумова Л.* Розвиток малого і середнього підприємництва як фактор фінансової стабілізації в державі /Наумова Л. // Фінанси України. - 2003. - № 11. - С. 24-29.
13. *Галь В.* Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні /Галь В. // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 1. - С. 13-15.
14. *Гриценко Е.А.* Качество институтов: методологические подходы к исследованию // Научные труды ДонНТУ. Серия: Экономическая. – Вып. 34-1 (138).
15. *Єрмакович С.* Державна підтримка малого бізнесу в Україні // Проблеми кредитування малого та середньобізнесу в Україні. - 2001. - № 4. - С. 25-37.
16. *Маргуліс В.* Законодавчо-нормативне забезпечення питань кредитування малого та середнього бізнесу в Україні // Проблеми кредитування малого та середньобізнесу в Україні. -2001. -№ 4. - С. 4-6.

УДК: 316.2

Недзельський А.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка факультет соціології, аспірант

РУТИНІЗАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ СОЦІОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ РАДИКАЛЬНОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Стаття присвячена аналізу процесу рутинізації з точки зору соціологічних концепцій радикального постмодернізму. Розглянуто специфіку постмодерністського напрямку в соціології і його актуальність для розуміння сучасності. Через висвітлення теоретичних основ радикального постмодернізму виявлено основні риси цього підходу до процесу рутинізації, недоліки й переваги даного підходу, специфіку рутинізації в постмодерному суспільстві.

Ключові слова: рутинізація, рутина, постмодернізм, хабітуалізація, метанаратив, симуляція.

Статья посвящена анализу процесса рутинизации с точки зрения социологических концепций радикального постмодернизма. Рассмотрена специфика постмодернистского